

вчинила злочин, з потерпілим від цього злочину і видається як існуючі елементи приватного у кримінальному праві. Але при цьому не потрібно змішувати публічно-правові положення, які закріплені у визначенні злочину (злочинів), та тими «угодами», які використовує держава для спрощення, у широкому розумінні цього поняття, конкретних варіантів застосування кримінальної відповідальності або державного реагування на вчинки конкретної особи. Це різні речі: офіційне визначення поняття злочину і, умовно кажучи, предметне застосування цього визначення на практиці у кожному конкретному випадку, яке може мати, як вище зазначалось, певною мірою «компромісний» характер. Така компромісність може бути викликана низкою причин на конкретному етапі державного будівництва: політичними, економічними, соціальними та ін. Тому положення ст. 46 КК, як й інших норм КК, на які йде посилання з цього приводу, не «спростовують» публічність кримінального права, а, навпаки, підкреслюють необхідність диференціації розуміння публічності кримінального права та використання або не використання державою можливостей кримінальної відповідальності.

Список використаної літератури:

1. Стрельцов Є.Л. Злочин, склад злочину та кримінальна відповідальність / Є.Л. Стрельцов //Фундаментальні проблеми кримінальної відповідальності: матеріали наук. полілогу (м. Харків, 7 верес. 2018 р.) / упоряд.: Ю.В. Баулін, Ю. А. Пономаренко. — Харків: Право, 2018. — 208 с.

Мирошніченко Наталія Анатоліївна

Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри кримінального права,
кандидат юридичних наук, доцент

ВСТАНОВЛЕННЯ ПРИЧИННОГО ЗВ'ЯЗКУ ПРИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ ЗА ОБ'ЄКТИВНИМИ ОЗНАКАМИ

Теорія кримінального права та практика виходять із основного принципу, згідно з яким суспільно небезпечні наслідки можуть бути поставлені у вину особі тільки за умови, що вони перебували в причинному зв'язку з його дією або бездіяльністю. Наука кримінального права не створює власної теорії причинності, а ґрунтується на теорії причинності, або казуальності, розробленою філософією. З філософських положень випливає, що під причин-

ним зв'язком у кримінальній праві слід розуміти об'єктивно існуючий зв'язок між діянням — дією або бездіяльністю (причиною) — і суспільно небезпечними наслідками (слідством), коли дія або бездіяльність особи викликає (породжує) настання суспільно небезпечного наслідку. У науці кримінального права були обґрунтовані декілька теорій про причинний зв'язок, вони базуються на різних філософських концепціях. Найбільш поширеними з них є теорія адекватної причинності, теорія необхідного спричинення та теорія необхідної умови (умова, без якої не може бути...). Ці теорії мають певні позитивні моменти, які обґрунтовують проблему причинності в кримінальному праві, але кожна з них потребує уточнення та критичного осмислення.

Причинний зв'язок, як ознака об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, підлягає встановленню у випадках, коли суспільно небезпечні наслідки є обов'язковою ознакою складу кримінального правопорушення, тобто в кримінальних правопорушеннях із матеріальним складом.

Причинний зв'язок — це об'єктивно існуючий зв'язок між причиною (суспільно небезпечним діянням) і слідством (суспільно небезпечними наслідками). Причинний зв'язок між протиправним діянням і суспільно небезпечними наслідками існує об'єктивно як факт реальної дійсності поза свідомістю і волею людини — слідчого, прокурора, судді. Даний зв'язок як зв'язок між явищами об'єктивної дійсності піддається пізнанню. Тому по кожному кримінальному провадженню, для наявності об'єктивної сторони правопорушення з матеріальним складом, необхідно встановити (вивчити, пізнати) не тільки діяння та суспільно небезпечний наслідок, а також причинний зв'язок між діянням і наслідками як явищами реальної дійсності.

При аналізі причинного зв'язку слід враховувати, що в природі та суспільстві всі явища взаємозалежні, перебувають у тісній взаємодії. В об'єктивному світі існує загальний і універсальний казуальний зв'язок. Тому якщо розглядати всю сукупність причинно-наслідкових зв'язків, ланок і опосередкувань, які привели до настання суспільно небезпечного наслідку, то досить важко встановити, яке ж явище виступає причиною, а яке — слідством, тому що наслідок як результат дії причини в той же час за певних умов саме трансформується в причину і тягне нове слідство. Тому для того, щоб чітко встановити зв'язок між причиною та слідством, необхідно штучно (подумки) ізолювати два явища — причину і слідство, тобто суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність) і суспільно небезпечний наслідок — від інших причинно-наслідкових ланок, які, так чи інакше, перебувають у взаємодії з наслідками. Тільки при такому підході можна встановити, чи є діяння причиною даного суспільно небезпечного наслідку.

Причинний зв'язок має місце лише тоді, коли діяння виступає необхідною умовою, без якої неможливе настання наслідку. Із цього випливають такі найважливіші вимоги:

1) причина (діяння) у часі повинна передувати наслідку. Однак зовнішньої (тимчасової) залежності в послідовному розвитку подій недостатньо, тому що відомо, що «після цього» не завжди значить «внаслідок цього»;

2) причина (діяння) не тільки повинна передувати наслідку в часі, але й викликати його. Відомо, що причинний зв'язок за своєю суттю є зв'язком генетичним (зв'язок породження). Тут діяння завжди повинне викликати (породжувати) настання суспільно небезпечних наслідків. При цьому, суспільно небезпечна дія (причина), як активна форма поведінки людини, безпосередньо заподіює шкоду, тобто безпосередньо негативно впливає на об'єкт кримінально-правової охорони та викликає тим самим настання суспільно небезпечного наслідку. На відміну від цього, бездіяльність завдає шкоду опосередковано. Це пояснюється тим, що особа при бездіяльності не втручається в розвиток причинного зв'язку, не виконує покладеного на неї обов'язку по виконанню необхідних активних дій, якими вона повинна була запобігти настанню шкоди, що загрожує об'єкту. Внаслідок пасивної поведінки особи та дії інших сил і засобів (дій третіх осіб, сил природи, механізмів, різних процесів — хімічних, біологічних, патологічних і ін.), суспільно небезпечні наслідки настають як факт реальної дійсності. Однак це зовсім не означає, що в останньому випадку немає причинного зв'язку між бездіяльністю та наслідками, що настали. Такий зв'язок існує. Він перебуває в площині невиконання особою своїх обов'язків (активних дій) по запобіганню шкоди (при наявності реальної можливості виконати такі дії) і фактичним заподіянням цієї пасивною поведінкою шкоди (суспільно небезпечних наслідків);

3) причинний зв'язок має місце лише у випадку, коли діяння є головною умовою (фактором), що визначає настання суспільно небезпечного наслідку. Це правило досить важливо враховувати в ситуаціях, коли в причинний ряд втручаються різні додаткові сили, умови й фактори — дії інших осіб, різні процеси (патологічні, біологічні й ін.), тобто має місце безліч факторів, які тією чи іншою мірою сприяють настанню суспільно небезпечних наслідків;

4) діяння перебуває в причинному зв'язку з наслідком, якщо воно з неминучістю викликає настання цього наслідку. Мова йде про те, що діяння з урахуванням його характеру й інтенсивності (стрімкості), а також місця, часу, обстановки, способу і засобів вчинення правопорушення, особливості його об'єкта та предмета, створює реальну можливість настання наслідків. Діяння з необхідністю та неминучістю (закономірно) викликає настання

наслідку. Наслідок тут органічно властивий (реальна можливість) цьому діянню, має місце необхідний причинний зв'язок між суспільно небезпечним діянням і його наслідками.

Необхідний причинний зв'язок слід відрізнити від випадкового причинного зв'язку. Необхідний причинний зв'язок відображає закономірності розвитку об'єктивного світу, коли причина сама в собі містить реальну можливість настання певного наслідку. При необхідних причинних зв'язках особа, пізнаючи об'єктивний світ, здатна передбачити розвиток природного ходу подій. Вчиняючи ті або інші дії, які із закономірністю викликають настання наслідків, вона здатна передбачити настання цих наслідків.

Врахування викладених положень має важливе значення для вирішення питання про наявність (або, навпаки, відсутність) у кожному конкретному випадку причинного зв'язку між суспільно небезпечним діянням і наслідком.

Якщо у кримінальному правопорушенні з матеріальним складом встановлені всі три ознаки, а саме суспільне небезпечне діяння, суспільно небезпечні наслідки та причинний зв'язок між ними, правопорушення є закінченим і кваліфікується лише за статтею Особливої частини КК. Наприклад, умисне вбивство (ст. 115 КК).

У тих же випадках, коли суспільно небезпечні наслідки не настали, причинний зв'язок не встановлюється, кримінальне правопорушення вважається незакінченим і при кваліфікації потребує посилання на ст. 14 або ст. 15 Загальної частини КК України (готування чи замах на правопорушення) та статтю Особливої частини КК.

Наприклад, замах на умисне вбивство (ст. 15, 115 КК України).

У тих випадках, коли основний склад кримінального правопорушення (злочину) є формальним або усіченим (наприклад, ч. 1 ст. 328 КК — розголошення державної таємниці), а кваліфікований склад — матеріальним (ч. 2 ст. 328 КК), що потребує встановлення тяжких наслідків, то причинний зв'язок встановлюється лише у кваліфікованому складі кримінального правопорушення (злочину).

Висновок. Причинний зв'язок, як об'єктивна ознака складу кримінального правопорушення, обов'язково повинен бути встановлений у матеріальних складах кримінальних правопорушень між суспільно небезпечним діянням та суспільно небезпечними наслідками що настали. Тільки в таких випадках кримінальне правопорушення буде вважатися закінченим.